

УДК 371.13:004.928
DOI: 10.32342/2522-4115-2020-2-20-21

Цзю ДУТІН,

*аспірант кафедри початкової та професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ

Статтю присвячено питанням удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну у вищих закладах освіти. Доведено, що становлення графічного дизайнера як професіонала починається з формування і розвитку творчих здібностей, фахових знань, умінь і навичок проектного мислення майбутнього фахівця. У зв'язку з цим виявлено взаємозв'язок і взаємовпливи професійної компетентності із творчістю, які, у свою чергу, є основою професійної діяльності. Зазначається, що у контексті професійної підготовки особливого значення набуває проектна та образотворча компетентність майбутніх графічних дизайнерів, що впливають на готовність майбутнього графічного дизайнера до професійної діяльності.

Визначено, що професійна підготовка забезпечує ефективність формування професійної компетентності за сукупністю умов (загальних, приватних і специфічних). Виокремлено головні компоненти навчального процесу (особистісно-ресурсний, креативно-операційний, проектно-конструкторський), які сприяють розвитку дизайн-мислення.

Проаналізовано специфіку змісту професійної діяльності графічного дизайнера, що обумовлено наявністю у нього професійної компетентності, провідної ролі комунікативності, вміння користуватися нею в графічному дизайні; вміння співвідносити образотворчу діяльність із комп'ютерною графікою; навичками перенесення творчості на цифрову, програмну і технологічні складові діяльності.

Ключові слова: вища освіта, професійна компетентність, професійна підготовка, професійна діяльність, проектне мислення, творчі здібності.

Статья посвящена вопросам совершенствования профессиональной подготовки будущих специалистов в области графического дизайна в высших учебных заведениях. Доказано, что становление графического дизайнера как профессионала начинается с формирования и развития профессиональных знаний, умений и навыков проектного мышления, раннего выявления и развития творческих способностей будущего специалиста. Отмечается, что в контексте профессиональной подготовки особое значение приобретает проектная и изобразительная компетентность будущих графических дизайнеров.

Выявлена взаимосвязь и взаимовлияние профессиональной компетентности с творческой деятельностью, которые, в свою очередь, являются основой профессиональной деятельности.

Определено, что профессиональная подготовка обеспечивает эффективность формирования профессиональной компетентности по совокупности условий (общих, частных и специфических). Выделены главные компоненты учебного процесса (личностно-ресурсный, креативно-операционный, проектно-конструкторский), которые способствуют развитию проектного мышления.

Проанализирована специфика содержания профессиональной деятельности графического дизайнера, которая обуславливает наличие у него профессиональной компетентности, ведущей роли коммуникативности, умения пользоваться ею в графическом дизайне; умение соотносить изобразительную деятельность с компьютерной графикой; навыками переноса творчества в цифровую, программную и технологическую деятельность.

Ключевые слова: высшее образование, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка, профессиональная деятельность, проектное мышление, творческие способности.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Професійний розвиток графічного дизайнера відбувається під впливом низки чинників, таких як соціальні потреби, вимоги ринку праці та стейкхолдерів, загальні вимоги системи професійної освіти, що регламентовані у державних документах та стандартах вищої освіти тощо. На сьогодні професія графічного дизайнера стає все більш популярною через об'єднання візуальності, принципів і методів комп'ютерного моделювання форми та широкі можливості роботи з інформацією.

Як зазначає Т. Паньок, «Наразі помітною є тенденція до науково-мистецької парадигми освіти, створення нової моделі цілісного розуміння художньо-освітнього простору. Особливої актуальності набуває вона після проголошення Міжнародною асоціацією експертів і практиків із питань зв'язків освіти й мистецтва необхідності підсилення дослідницької та естетичної ролі художньої освіти в комплексному використанні концептуальних ідей педагогіки миру, педагогіки культури, мистецької педагогіки та поліестетичного виховання» [3, с. 303].

Спостереження за станом попиту на майбутніх дизайнерів вищих мистецьких закладів КНР показало, що значна частина випускників відчувала труднощі, викликані обмеженістю в уміннях і навичках графічної діяльності, зокрема, проектуванні, моделюванні тощо. Ситуація, що склалася, зумовила необхідність пошуку нових підходів до професійної підготовки випускників освітніх закладів, які спеціалізуються в галузі графічного дизайну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що аспектами професійної підготовки дизайнерів, формуванням їхніх компетентностей, проектно-образного мислення майбутніх фахівців, вивченням української моделі дизайн-освіти присвятили свої наукові розвідки О. Баніт, В. Бойчук, В. Биков, В. Даниленко, Н. Комашко, В. Косюк, В. Косів, Т. Мала, В. Meggs, М. Мурашко, М. Опалев, Р. Овчіннікова, Т. Паньок, В. Рунге, В. Тименко, М. Яковлев, Ercument Gorgul, Giannalberto Bendazzi, Wong M., Khong C.W., Volker Kirchberg та ін.

Розглядаючи новий вектор розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну науковці Бао Цзигуй та Чжан Хуейлінта акцентують увагу на трьох національних чинниках «красі образного уявлення», «красі змісту», «моральній красі», що є складовими візуального мислення китайської дизайнерської школи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Розглядаючи сучасний дизайн, наголосимо, що для професійної підготовки майбутніх графічних дизайнерів створено широкі можливості в експериментах із застосуванням досягнень комп'ютерної науки, пов'язаних з проектуванням художнього образу чи об'єкту для зображення. Зростаюча кількість різноманітної графічної продукції, що з'являється в цифрових мережах і на телебаченні, свідчить про популярність графічного дизайну як невід'ємного елемента медійного простору. Тож, формування проектно-культури як важливої складової професіоналізму стає провідним завданням у процесі опанування спеціальних дисциплін та відповідає сучасним вимогам, які висуваються до дизайнерів.

Формулювання цілей статті. Тож, мета статті впливає з поставлених завдань, а саме теоретичного обґрунтування професійної підготовки та формування професійної компетентності майбутнього графічного дизайнера у вищих закладах освіти.

Дослідження проводиться в рамках тем науково-дослідної роботи кафедр «Початкова та професійна освіта» та «Образотворчого мистецтва» Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди («Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці майбутніх учителів (номер державної реєстрації 0111U08876) та «Місце і роль образотворчого мистецтва в сучасному розвитку художньої освіти» (номер державної реєстрації 0112U002012).

Виклад основного матеріалу дослідження. Базуючись на огляді літературних джерел, поняття «професійна підготовка» ми розглядаємо як процес формування і становлення професійної спрямованості графічного дизайнера, оволодіння ним фундаментальними знаннями, що складають теоретичну основу професії, сформовані знання зі спеціальних дисциплін, навички практичного володіння прикладними знаннями та готовності до майбутньої діяльності. А професійну компетентність розглядаємо не лише як комплекс знань, сукупність вмінь і навичок, а й як уміння застосовувати отримані теоретичні знання на практиці.

Так, у жовтні 2013 р. 25-ю Генеральною асамблеєю ICOGRADA в Монреалі (Канада) було визнано сучасну професійну компетентність дизайнера, що виявляється у створенні візуального, матеріального, просторового і цифрового середовища з використанням між-дисциплінарних підходів у теорії і практиці дизайну. Графічний дизайнер передбачає культурні, етичні, соціальні, економічні та екологічні наслідки своїх дій як у комерційній, так і в некомерційній сферах.

Враховуючи специфіку професійної діяльності майбутнього фахівця з графічного дизайну, важливим фактором її ефективності є професійна компетентність. З огляду на це доцільно припустити, що основним завданням навчання і результатом професійного становлення фахівця у вищому мистецькому закладі освіти є формування професійної компетентності графічних дизайнерів. Відповідно до концепції професійного розвитку фахівця з графічного дизайну, його майбутній професіоналізм включає не лише ефективне виконання мистецької діяльності, а й зрілість особистості. Аналіз світових тенденцій у галузі професійної дизайн-освіти засвідчує зростання вимог до професіоналізму та особистих якостей майбутнього фахівця з графічного дизайну. Слід зазначити, що професіоналізм графічного дизайнера зумовлюється рівнем його компетентності, що є однією з найважливіших особистісних якостей. Тож період навчання у вищому мистецькому закладі освіти відіграє особливу роль у процесі формування графічного дизайнера. Саме тому питання особистісного становлення з точки зору майбутньої професійної діяльності постійно перебуває в центрі уваги. З цією метою навчально-виховний процес підготовки майбутнього фахівця з графічного дизайну має передбачати не лише професійний, а й особистісний розвиток.

Зазначимо, що у ході професійної підготовки майбутнього фахівця з графічного дизайну відточуються такі складові професійної компетентності:

- взаємозв'язок професійної компетентності й творчої діяльності, яка, у свою чергу, є основою професійної діяльності майбутнього графічного дизайнера;
- активне сприймання змін і, як наслідок, можливість коригувати діяльність відповідно до вимог суспільства, можливість впливати і змінювати існуючі естетичні погляди суспільства;
- формування загальної культури особистості.

Н. Гаврилюк зазначає, що усвідомлення себе як фахівця, у якому особистість здійснює, аналізує та прогнозує власну професійну діяльність, важлива умова професійної підготовки [1, с. 22].

Для набуття професійної компетентності майбутньому графічному дизайнеру потрібний комплексний, системний підхід до проектування, візуального сприймання і ретрансляції певної інформації дизайн-об'єкта, бо ці об'єкти, так само як і всі твори мистецтва, несуть на собі відбиток часу, рівень технічного прогресу, смаки та запити суспільства. Однією зі складових формування професійної компетентності студентів при навчанні графічного дизайну є алгоритмізація дій при створенні дизайн-проектів і включає в себе сукупність таких умов:

- загальні (організація освітнього процесу як послідовної цілеспрямованої системи, його безперервність, методологічне, організаційно-управлінське, кадрове забезпечення процесу професійної підготовки);
- приватні (формування креативного освітнього середовища, яке найбільшою мірою сприяє становленню професійної компетентності студентів-дизайнерів у ВЗО, розроблення і реалізація структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності у процесі підготовки майбутнього дизайнера, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі, розроблення критеріального апарату, необхідного для моніторингу та оцінки формування професійної компетентності у процесі підготовки);
- специфічні умови (доведення до свідомості кожного майбутнього графічного дизайнера актуальності, пріоритетності, ролі, місця та практичного значення формування професійної компетентності як механізму соціалізації особистості, важливість знань і умінь у сфері образотворчих дисциплін та комп'ютерної грамотності для майбутньої професійної діяльності).

Для реалізації професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну необхідні забезпечення організаційно-педагогічного й психолого-педагогічного супроводу; удо-

сконалення системи професійної підготовки майбутніх графічних дизайнерів; визначення форм і методів щодо підтримання процесу формування готовності майбутніх графічних дизайнерів до професійної діяльності в реальних умовах мистецького ринку праці.

Загалом діяльність графічного дизайнера є багатоаспектною і, на нашу думку, включає декілька складових: професійну спрямованість, соціальну взаємодію, комунікативні й творчі здібності; особистісні якості фахівця, його емоційно-психологічні властивості.

У зв'язку з цим можна виділити інтегральні характеристики психолого-педагогічних особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну і констатувати, що професіоналізм графічного дизайнера має визначати співвідношення, з одного боку, його професійних знань, умінь та навичок, а з іншого, – психологічних властивостей. У свою чергу, такий підхід дозволяє нам стверджувати, що професійна компетентність графічного дизайнера складається з кількох важливих компетентностей: фахової, комунікативної, особистісно-емоційної.

Тобто професійна компетентність графічного дизайнера – це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення професійної діяльності. А професійна готовність, у свою чергу, складається із суми знань, умінь і навичок, закономірностей розвитку та становлення особистості фахівця. Важливими для майбутнього графічного дизайнера є професійні вміння та навички, що, звичайно, ґрунтуються не тільки на теоретичних знаннях, а й на практичних, через які і розкривається зміст професійної компетентності, що виявляється в узагальненому умінні професійно діяти. Ці дії передбачають наявність у графічного дизайнера творчих здібностей: аналітичних (аналізувати, осмислювати, знаходити способи оптимального вирішення поставленого завдання тощо), прогностичних (передбачають чітку уяву про мету діяльності, очікуваний результат тощо), рефлексивних (спрямовані на розуміння і аналіз власних дій, вчинків) розумових процесів; комунікативних особистісних якостей (уміння вербального спілкування); невербального дизайн-мислення тощо.

Професійне становлення відбувається в чотири етапи.

1. Вступ до діяльності, коли студент освоює діяльність, не маючи власного досвіду. Коли система професійних здібностей ще не сформована, провідною професійно-важливою якістю є довготривала пам'ять і ряд спеціальних професійно-важливих властивостей, кількість яких є обмеженою.

2. Первинна професіоналізація – у міру набуття індивідуального досвіду розвиваються провідні професійно-важливі властивості першого етапу; при цьому зростає роль тих професійних якостей, які відповідають за прийом інформації.

3. Стабілізація – професійні здібності, що відповідають за прийом і переробку інформації, виступають на перший план, у той час як частина професійних здібностей випадає зі структури професійних якостей; до тогож ці якості в кількісному плані можуть залишатися на високому рівні. На цьому рівні діяльність починає реалізовуватися індивідуально; студент звертає більше уваги на прогнозування і планування діяльності щодо її виконавчої частини.

4. Вторинна професіоналізація – відбувається зміна професійно важливих властивостей, студент переходить від системи професійних здібностей, що реалізують діяльність до накопичення професійного досвіду, до системи професійно важливих властивостей, що базовані на особистому досвіді [4, с. 255].

У багатьох вищих мистецьких освітніх закладах КНР навчальна діяльність спрямована на раннє виявлення і розвиток творчих здібностей майбутнього фахівця графічного дизайну. Без творчості і розвинутих образотворчих знань, умінь, навичок художньо-проектна діяльність майбутнього графічного дизайнера неможлива, бо створення матеріальних цінностей є результатом творчості і вирізняється цей процес новизною, оригінальністю, унікальністю. На думку окремих науковців, творчі здібності до дизайнерської діяльності діляться на два блоки:

1) *особисті здібності* до образного мислення, наявність художніх здібностей до дивергенції, трансформації, конвергенції (перспективне викривлення), реконструкції, концептуальності, оригінальності, самостійності, гнучкості, швидкості, критичності та абстрактності мислення, загального образотворчого сприйняття (композиційне бачення, комплексне сприйняття форми, пропорцій, кольору та ін., просторове уявлення), широта асоціювання;

2) *особисті якості*, такі як конкретність, цілісність сприйняття довкілля, висока концентрація, гнучкість переключання уваги, креативність, інтуїція, повнота і глибина розуміння матеріалу, емоційна пам'ять; точність уявного передбачення [2].

Виявлення творчих здібностей, особистих якостей та формування творчого дизайнерського мислення відбувається у процесі професійної підготовки у ВЗО і включає в себе низку компонентів, а саме: особистісно-ресурсний, креативно-операційний, проєктно-конструкторський, які сприяють розвитку цих здібностей та дизайн-мислення.

Так, в основі *особистісно-ресурсного компонента* важливого значення для майбутнього фахівця з графічного дизайну набувають такі психолого-педагогічні особливості професійної підготовки, як художнє сприйняття, емоції, творчий досвід дизайн-мислення, особливості колірного бачення, візуальна пам'ять, увага, інтуїція тощо.

У цілому до цього компонента можна віднести такі психолого-особистісні складові, як освіченість, системність і аналітичність мислення, комунікативні уміння, навички ефективної міжособистісної взаємодії, високий рівень саморегуляції, стійкість до стресів, наполегливість, спрямованість на прийняття рішень, уміння розв'язувати нестандартні проблеми й завдання, чітка Я-концепція, реалістичне сприйняття своїх здібностей і можливостей тощо.

Креативно-операційний компонент орієнтує майбутнього графічного дизайнера на застосування творчого підходу в роботі, тим самим формує здатність усвідомленого вибору комплексу методів і технологій роботи. Наявність різноманітних способів практичної діяльності, творчих здібностей необхідна для самореалізації особистості у майбутній професійній діяльності. Цей компонент відображає практичний, дієвий характер професійної компетентності студента як майбутнього фахівця.

Проєктно-конструкторський компонент – важлива складова творчих здібностей, бо в ньому формуються і розвиваються такі методи невербального мислення, як візуальне спостереження (візуалізація), продуктивність, латеральність, паралельність мислення, асоціативність.

Ці складові творчого мислення допомагають майбутнім графічним дизайнерам опанувати такі інтелектуальні процеси: художньо-образне сприйняття, композиційне формування, функціональний аналіз, комбінаторика, що сприяють створенню нового, оригінального проєкту і є основою професійної підготовки. Розвинуте творче мислення допомагає прийняти проблему як задану, дослідити її, переосмислити контекст, реструктурувати, щоб знайти альтернативні стратегії та рішення за допомогою графічного моделювання. Тут у нагоді стає розвинуте асоціативне і креативне дизайн-мислення, що дозволяє графічному дизайнеру робити зміни та створювати інновації, перетворювати складні завдання дизайну в реальні речі та процеси.

Ці методи невербального дизайн-мислення дозволяють переборювати інертність думок у майбутнього графічного дизайнера, розвивають гнучкість, логічність, тим самим активізуючи творчу проєктну діяльність. Генерування, добір і розвиток ідей – фундаментальні навички графічного дизайнера, майбутнього практика. Розвивати їх допомагають різноманітні підходи, теорії та стратегії.

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок. Отже, у підсумку зазначимо, що соціальна ситуація в суспільстві, яка пов'язана з новими політичними та економічними викликами, вимагає високого рівня професіоналізму та компетентності майбутніх графічних дизайнерів, що можливо за умови формування нових ціннісних пріоритетів у професійній підготовці спеціалістів. Ми переконані, що новий вектор навчання у вищому мистецькому закладі освіти має бути спрямований не лише на оволодіння фаховими знаннями, вміннями та навичками, що, безумовно, складає підґрунтя професійної компетентності графічного дизайнера, а й на становлення особистості як професіонала, що володіє широким спектром необхідних фахових, особистісних, комунікативних та соціальних компетенцій. Такий підхід допоможе зробити підготовку майбутніх фахівців з графічного дизайну дійсно особистісно орієнтованою, оскільки активізує процеси самопізнання та самоздійснення, оптимізує діяльність та виділяє саме компетентність фахівця як основний ціннісний мотив навчання.

Список використаної літератури

1. Гаврилюк Н.М. Генезис психолого-педагогічного поняття «професійна ідентичність». *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні Науки*, 2020. № 1 (19). С. 18–24.
2. Марченко М.Н. Развитие способностей к дизайнерской деятельности: на материале обучения студентов художественно-графического факультета технической и компьютерной графике : дис. ... д-ра пед. наук. Краснодар, 2002. 442 с.
3. Паньок Т.В. Вища художньо-педагогічна освіта: реальність та перспективи. *Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції «Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ», 16–17 листопада 2019 р.*, Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 302–305.
4. Карпов А.В., Конева Е.В., Маркова Е.В. Психология труда: учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности 031000 «Педагогика и психология» ; под ред. А.В. Карпова. М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. 305 с.
5. Wong M. L., Khong C.W. «Thwaites Applied UX and UCD Design Process in Interface Design», *Social and Behavioral Sciences*, 51, p. 703–708, 2012.
6. Volker Kirchberg, «*Managing Real Utopias: Artistic and Creative Visions and Implementation*», Eds. Constance DeVereaux, New York: Imprint Routledge, 2018.